

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی

اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی

کشورهای منتخب در حال توسعه - دوره زمانی (۲۰۰۶-۲۰۰۰)

استاد راهنما:

دکتر محمد واعظ برزانی

استاد مشاور:

دکتر حسین پیراسته

پژوهشگر:

راضیه حاتمی

مرداد ماه ۱۳۸۹

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم اداری و اقتصاد
گروه اقتصاد

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی
خانم راضیه حاتمی تحت عنوان

اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی

کشورهای منتخب در حال توسعه - دوره زمانی (۲۰۰۶-۲۰۰۰)

در تاریخ ۱۳۸۹/۵/۴ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

	امضا	۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر محمد واعظ برزانی با مرتبه‌ی علمی استادیار
	امضا	۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر حسین پیراسته با مرتبه‌ی علمی دانشیار
	امضا	۳- استاد داور داخل گروه دکتر نعمت الله اکبری با مرتبه‌ی علمی دانشیار
	امضا	۴- استاد داور خارج از گروه دکتر فرزاد کریمی با مرتبه‌ی علمی استادیار
- امضای مدیر گروه
-

تقدیر و تشکر:

در بیکرانه های زندگی دو چیز افسونم می کند:

یکی آبی آسمان که می بینم و می دانم که نیست و دیگری خدا که نمی بینم و می دانم که هست.

پس از سپاس بر یگانه خالق هستی؛

اینک که نگارش این پایان نامه به اتمام رسیده است، بر خود لازم می دانم از راهنمایی ها و پیگیری های مداوم و دل سوزانه ی استاد ارجمند جناب آقای دکتر واعظ، راهنمایی های ارزنده ی جناب آقای دکتر پیراسته تشکر و قدردانی می نمایم. هم چنین، از جناب آقای دکتر اکبری و دکتر کریمی که داوری پایان نامه اینجانب را تقبل نمودند، تشکر می نمایم. در پایان از راهنمایی های دلسوزانه دکتر سید کمیل طیبی، دل گرمی های بی دریغ مریم عزیز و آقای ابوذر شاکری کمال تشکر را دارم.

تقدیم به

نگاه‌های همیشه نگران پدر و مادرم، که تمام حرمت زمین زیر قدم‌هایشان است؛

و برادران مهربان و سجاد دل‌بندم

چکیده

اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رشد اقتصادی، مسئله‌ای است که از نظر اقتصاددانان دور نمانده است. گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات سبب تعمیق سرمایه، ارتقاء بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری کل عوامل تولید شده و از این طریق امکان رشد اقتصادی را فراهم می‌سازد. برابری جنسیتی و سرمایه‌گذاری در آموزش زنان، توسعه سرمایه انسانی را تحت تاثیر قرار می‌دهد و به عنوان یک ضرورت برای گسترش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات تلقی می‌شود. از طرفی، فناوری اطلاعات و ارتباطات با گسترش دستیابی برابر به آموزش و توانمندسازی زنان در فراگیری تحصیلات از طریق یادگیری از راه دور، تغییر در ساختار فرهنگی و افکار عمومی می‌تواند به بهبود برابری جنسیتی کمک نماید و باعث رشد سرمایه انسانی شود. از این‌رو، فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی و اثر تعاملی این دو عامل زمینه ارتقاء بهره‌وری و رشد اقتصادی کشورها را فراهم می‌سازد. در پژوهش حاضر، اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی منتخبی از کشورهای درحال توسعه طی دوره ۲۰۰۶-۲۰۰۰ با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی مورد تحلیل قرار گرفت. مدل مورد نظر برای ۴۳ کشور درحال توسعه به طور کلی، و سپس به تفکیک برای ۳۵ کشور با درآمد متوسط و ۸ کشور پایین درآمدی تخمین زده شد. نتیجه برآوردها نشان داد که برابری جنسیتی آموزشی و مخارج فناوری اطلاعات و ارتباطات و تعامل آن دو، اثر مثبت و معناداری بر رشد اقتصادی نمونه کشورهای درحال توسعه دارد. در نمونه کشورهای با درآمد متوسط، هر سه عامل برابری جنسیتی آموزشی، مخارج فناوری اطلاعات و ارتباطات و تعامل آن‌ها بر رشد اقتصادی تاثیر مثبت دارد اما صرفاً اثر برابری جنسیتی آموزشی از لحاظ آماری معنادار است. هر سه عامل، اثر مثبت بر رشد اقتصادی کشورهای با درآمد پایین دارد اما تنها اثر مخارج فناوری اطلاعات و ارتباطات از لحاظ آماری معنادار است.

کلید واژه‌ها:

فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، برابری جنسیتی آموزشی، داده‌های تابلویی، رشد اقتصادی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۱-۱-۱-۱	مقدمه.....
۲-۱-۱-۲	شرح و بیان مسئله پژوهشی.....
۳-۱-۱-۳	اهمیت و ارزش پژوهش.....
۴-۱-۱-۴	کاربرد پژوهش.....
۵-۱-۱-۵	اهداف پژوهش.....
۱-۵-۱-۱	اهداف اصلی.....
۲-۵-۱-۲	اهداف فرعی.....
۶-۱-۱-۶	فرضیه‌های پژوهش.....
۱-۶-۱-۱	فرضیه های اصلی.....
۱-۶-۱-۲	فرضیه های فرعی.....
۷-۱-۱-۷	روش پژوهش.....
۱-۷-۱-۱	نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه.....
۲-۷-۱-۲	جامعه آماری.....
۷-۳-۱-۳	حجم نمونه.....
۴-۷-۱-۴	ابزار گردآوری داده‌ها.....
۵-۷-۱-۵	ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها و نتایج.....
۸-۱-۱-۸	واژه‌های کلیدی.....
	فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش
۱-۲-۱-۱	مقدمه.....
۲-۲-۱-۲	مفاهیم فناوری اطلاعات و ارتباطات.....
۳-۲-۱-۳	نابرابری جنسیتی.....
۱-۳-۲-۱	نظریات نابرابری‌های جنسیتی.....
۲-۳-۲-۲	دیدگاه شهید مطهری در مورد حقوق زن در اجتماع.....
۴-۲-۱-۴	نابرابری جنسیتی آموزشی.....
۱-۴-۲-۱	دیدگاه‌های مربوط به آموزش دختران.....

عنوان

صفحه

۲۹.....	۵-۲- شواهد آماری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در جهان.....
۳۰.....	۶-۲- شواهد آماری از نابرابری جنسیتی و فناوری اطلاعات و ارتباطات در جهان.....
۳۳.....	۷-۲- نقش و اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات در اقتصاد.....
۳۸.....	۸-۲- مروری بر مبانی فناوری اطلاعات و ارتباطات و رشد اقتصادی.....
۴۶.....	۹-۲- مروری بر مبانی نابرابری جنسیتی و رشد اقتصادی.....
۵۶.....	۱۰-۲- مروری بر مبانی فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی.....
۶۴.....	۱۱-۲- مروری بر مطالعات انجام شده.....
۶۴.....	۱-۱۱-۲- مطالعاتی در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات و رشد اقتصادی.....
۶۴.....	۱-۱-۱۱-۲- مطالعات خارجی انجام شده.....
۶۶.....	۲-۱-۱۱-۲- مطالعات داخلی انجام شده.....
۶۸.....	۲-۱۱-۲- مطالعات در زمینه نابرابری جنسیتی و رشد اقتصادی.....
۶۸.....	۱-۲-۱۱-۲- مطالعات خارجی انجام شده.....
۶۹.....	۲-۲-۱۱-۲- مطالعات داخلی انجام شده.....
۷۰.....	۳-۱۱-۲- مطالعات در زمینه فناوری اطلاعات و نابرابری جنسیتی.....
۷۰.....	۱-۳-۱۰-۲- مطالعات خارجی انجام شده.....
۷۱.....	۲-۳-۱۰-۲- مطالعات داخلی انجام شده.....
۷۲.....	۱۲-۲- خلاصه فصل.....

فصل سوم: روش پژوهش

۷۳.....	۱-۳- مقدمه.....
۷۴.....	۲-۳- تصریح الگوی تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی.....
۷۹.....	۱-۲-۳- تابع تولید متعالی.....
۸۰.....	۲-۲-۳- تابع تولید دبرتین.....
۸۱.....	۳-۲-۳- تابع تولید ترانسلوگ.....
۸۲.....	۳-۳- توصیف متغیرهای مدل.....
۸۵.....	۴-۳- منابع داده‌های آماری.....
۸۶.....	۵-۳- جامعه و نمونه آماری.....
۸۶.....	۶-۳- روش داده‌های تابلویی.....
۸۷.....	۱-۶-۳- مدل رگرسیونی و انواع روش‌های تخمین داده‌های تابلویی.....

صفحه	عنوان
۸۸	۳-۶-۲-آزمون F لیمر.....
۸۹	۳-۶-۳-آزمون تعیین اثرات ثابت یا تصادفی.....
۹۰	۳-۷-محدودیت‌های پژوهش.....
۹۰	۳-۸-خلاصه فصل.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل الگو

۹۱	۴-۱-مقدمه.....
۹۲	۴-۲-آزمون‌های تشخیص بر روی داده‌های کل کشورهای منتخب.....
۹۲	۴-۲-۱-آزمون مانایی.....
۹۳	۴-۲-۲-آزمون واریانس ناهمسانی.....
۹۴	۴-۳-برآورد اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی کلیه کشورهای منتخب.....
۹۴	۴-۴-برآورد اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی در کشورهای با درآمد متوسط.....
۹۸	۴-۵-برآورد اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی در کشورهای با درآمد پایین.....
۱۰۱	۴-۶-خلاصه و جمع بندی.....

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۱۰۴	۵-۱-مقدمه.....
۱۰۵	۵-۲-ارزیابی فرضیات پژوهش.....
۱۰۵	۵-۲-۱-فرضیات اصلی.....
۱۰۷	۵-۲-۲-فرضیات فرعی.....
۱۰۸	۵-۳-پیشنهادات و توصیه‌های سیاستی.....
۱۰۸	۵-۳-۱-پیشنهادات خاص.....
۱۰۹	۵-۳-۲-پیشنهادات عام.....
۱۱۱	۵-۳-۳-پیشنهادات برای محققین آینده.....
۱۱۱	۵-۴-خلاصه فصل.....
۱۱۲	پیوست.....

صفحه

عنوان

۱۱۸ ..... واژه‌نامه

۱۱۹..... منابع و مأخذ

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۲۹.....	شکل (۱-۲): مخارج سرانه فناوری اطلاعات و ارتباطات (US\$).....
۳۱.....	شکل (۲-۲): نسبت دانش آموزان دختر به پسر در مدارس ابتدایی و متوسطه.....
۳۳.....	شکل (۳-۲): عملکرد منطقی‌های بر اساس امتیاز کل شاخص شکاف جنسیتی.....
۳۵.....	شکل (۴-۲): اقتصاد نوین و عملکرد کالاهای دیجیتالی.....
۳۶.....	شکل (۵-۲): نحوه ی عملکرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در طرف عرضه اقتصاد.....
۵۳.....	شکل (۶-۲): اثرات محیطی و تحریف انتخابی برابری جنسیتی آموزش.....
۵۵.....	شکل (۷-۲): اثرات جمعیتی برابری جنسیتی آموزشی.....
۵۹.....	شکل (۸-۲): رابطه فناوری اطلاعات و ارتباطات، برابری جنسیتی و توسعه اقتصادی.....
۶۱.....	شکل (۹-۲): تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر سرمایه انسانی.....

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲ : تعداد وسایل و ابزارهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در هر هزار نفر- ۲۰۰۵.....	۳۰
جدول ۲-۲: خلاصه دیدگاههای رشد اقتصادی و نابرابری جنسیتی.....	۴۹
جدول ۴-۱: نتایج آزمون ریشه واحد جمعی بر روی متغیرها.....	۹۲
جدول ۴-۲: نتایج آزمون واریانس همسانی برای کل نمونه منتخب.....	۹۳
جدول ۴-۳ : نتایج تخمین معادله (۳-۵) برای کلیه کشورهای منتخب.....	۹۵
جدول ۴-۴ : نمونه کشورهای با درآمد متوسط.....	۹۸
جدول ۴-۵: نتایج برآورد معادله (۳-۵) برای کشورهای با درآمد متوسط.....	۹۹
جدول ۴-۶: نمونه کشورهای پایین درآمدی.....	۱۰۱
جدول ۴-۷: نتایج برآورد معادله (۳-۵) برای کشورهای پایین درآمدی.....	۱۰۲

فصل اول:

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

امروزه، بحث در مورد فناوری اطلاعات و ارتباطات، اهمیت و نقش آن در رشد و پیشرفت اقتصادی کشورها یکی از مباحث مهم اقتصاد دانایی محور و توسعه اقتصادی است. فناوری اطلاعات و ارتباطات باعث بهبود فرآیند تولید، تعمیق سرمایه (افزایش سرمایه سرانه نیروی کار)، پیشرفت فناوری و کیفیت نیروی کار می شود و پیامدهای آن افزایش ارزش افزوده در سطح بنگاه، بخش و کشور و سرانجام رشد اقتصادی، بهره‌وری و رفاه مصرف کننده است. عنایت به سرمایه انسانی و آموزش یکی از مهم ترین اصول اقتصاد در جهان امروز به شمار می رود. به گونه ای که دسترسی به آموزش ابتدایی همگانی و ارتقاء برابری جنسیتی آموزشی در تمام سطوح تحصیلی از مهم ترین اهداف توسعه هزاره سوم می باشد.

ارتقاء برابری جنسیتی آموزشی و سرمایه گذاری در آموزش زنان باعث توسعه سرمایه انسانی و کیفیت نیروی انسانی می‌شود و به عنوان یک ضرورت برای گسترش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات تلقی می‌شود. از طرفی، فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند بر آموزش و مهارت‌های افراد تاثیر بگذارد و باعث رشد سرمایه‌های انسانی شود. فناوری‌های گوناگون قابلیت بهبود مستمر آموزش، توسعه فرصت‌های یادگیری، گسترش دستیابی برابر به آموزش، ارتقای کارایی کارکنان آموزشی، بهبود کیفیت یادگیری، ایجاد زمینه‌های یادگیری مداوم، ارائه آموزش‌های مجازی را فراهم ساخته و گسترش می‌دهد. از این رو، فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند با توزیع عادلانه‌تر موقعیت‌ها و منابع میان زنان و مردان و توسعه سرمایه انسانی، زمینه ارتقاء بهره‌وری و رشد اقتصادی کشورها را فراهم سازد.

پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوالات است که آیا گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به رشد اقتصادی کمک نماید؟ آیا بهبود برابری جنسیتی آموزشی زمینه‌ی رشد اقتصادی را فراهم می‌سازد؟ و آیا تعامل آن دو می‌تواند رشد اقتصادی را در کشورهای در حال توسعه تسریع بخشد؟

به این منظور پس از بررسی کلیات تحقیق در فصل اول، ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق در فصل دوم بیان خواهد شد که شامل مباحث نظری فناوری اطلاعات و ارتباطات، رشد اقتصادی، نابرابری جنسیتی آموزشی می‌باشد. همچنین در این فصل مطالعات پیشین داخلی و خارجی مطرح خواهد شد. در فصل سوم، الگوی تحقیق معرفی خواهد شد. در فصل چهارم، تخمین و تحلیل الگو مورد بررسی قرار خواهد گرفت و در فصل پنجم به بیان نتایج پرداخته خواهد شد.

۲-۱- شرح و بیان مسئله پژوهشی

فناوری اطلاعات و ارتباطات^۱ (ICT) به عنوان یک فناوری جدید در دهه ۹۰ وارد بازار شد و به سرعت توسعه یافت. امروزه فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری توانمند در خدمت بشر قرار گرفته و بدون شک تحولات گسترده‌ای را در تمام عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بشری به دنبال داشته و تاثیر آن بر جوامع انسانی به گونه‌ای بوده است که جهان امروز را به سرعت به سوی یک جامعه اطلاعاتی پیش می‌برد؛ جامعه‌ای که در آن اطلاعات و میزان دسترسی و استفاده مفید از آن، دارای نقش محوری و تعیین کننده است.

امروزه، ارتقای مشارکت زنان در عرصه‌های مختلف و دستیابی به اهداف برابری جنسیتی محور اساسی بحث توسعه پایدار گردیده است و شعار "فراهم نمودن فرصت‌های بیشتر برای توانمندسازی زنان از طریق دستیابی آن‌ها

^۱ Information and Communication Technology

به آموزش، قدرت، اقتصاد و فراگیری فنون و اشتغال^۱ به عنوان یکی از محورهای دستیابی به راهبرد جدید بیان می‌شود (آفاپور، ۱۳۸۷).

نابرابری جنسیتی یکی از پدیده‌هایی است که در بیشتر جوامع بشری دیده می‌شود. نابرابری جنسیتی به وضعیتی اشاره دارد که در آن، زنان از نظر دسترسی به منابع و امکانات اقتصادی، دسترسی به آموزش، پاداش‌ها و دستمزد در بازار کار، موقعیت‌های اجتماعی و مشارکت در فعالیت‌های سیاسی و فرهنگی، از موقعیت پایین‌تری نسبت به مردان برخوردار می‌باشند (احمدی و گروسی ۱۳۸۳؛ اعظم آزاده ۱۳۸۴).

نابرابری جنسیتی میان زنان و مردان، رشد اقتصادی را محدود و در نتیجه امکان کاهش فقر را مختل می‌سازد. علاوه بر این، نابرابری جنسیتی در جنبه‌های غیر پولی فقر نیز موثر است و باعث فقدان اقتدار و امنیت می‌شود که این موارد کیفیت زندگی زنان و مردان را تقلیل می‌دهد. بنابراین، لازم است که مباحث جنسیتی به منظور دستیابی به یک توسعه پایدار و کارآمد مدنظر قرار گیرد (قبادی، ۱۳۸۴).

از جمله ابعاد نابرابری جنسیتی، نابرابری جنسیتی در آموزش است. سطح تحصیلات زنان و نابرابری آموزشی میان دو جنس، دو عامل تعیین‌کننده مهم در رفاه خانواده و رشد اقتصادی می‌باشند. تحصیل بیشتر، درآمد زنان و مردان - هر دو - را افزایش می‌دهد، اما آموزش دختران، به دلیل ایجاد درآمد افزون‌تر و نفوذ بیشتر آنان در خانواده و نیز آثار مستقیم دانایی و آگاهی ایشان، فوائد اجتماعی گسترده‌تری در پی دارد. در واقع کوتاهی در سرمایه‌گذاری برای آموزش زنان می‌تواند به کاهش فوائد بالقوه آموزش مردان منجر گردد. همچنین این کاستی باعث تحمیل هزینه‌های سنگین به دلیل از دست دادن توان افزایش بهره‌وری، درآمد و بهبود کیفیت زندگی می‌شود (کینگ^۱، ۱۳۷۶).

با این وجود، هنوز به دلایل عینی و ذهنی در اغلب کشورهای توسعه نیافته، دختران کمتر از پسران آموزش می‌بینند، دختران به مدارس فرستاده نمی‌شوند یا با ترک تحصیل زود هنگام روبرو هستند و همین امر آثار نامطلوبی در رفاه شخصی و ملی این کشورها گذاشته است. پایین بودن سطح آموزش در بسیاری از این کشورها به دلیل این است که ساختارهای پاداش اقتصادی و موازین اجتماعی، خانواده‌ها را به سرمایه‌گذاری در امر آموزش دختران تشویق نمی‌کند (همان منبع). نگرش‌های سنتی نسبت به وظیفه زن در خانواده بیشتر بر ایفای سایر نقش‌های زن از جمله رشد و تربیت فرزندان تاکید دارد و این نگرش‌ها و باورها می‌تواند یکی از دلایل ضعف آموزش زنان باشد.

¹ King

با در نظر گرفتن مباحث جنسیتی، یکی از مزایای منحصر به فرد و مثبت فناوری اطلاعات و ارتباطات این است که ابزار مؤثری در جهت بهبود برابری جنسیتی قلمداد می‌شود. ویژگی برجسته فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات این است که با گذر از محدودیت‌های زمانی و مکانی قادر است آموزش را در همه جا و در هر زمان برقرار سازد و به مثابه اهرمی پر قدرت دگرگونی در فرآیند آموزش و یادگیری را محقق سازد. فناوری اطلاعات و ارتباطات با توانمندسازی زنان در فراگیری تحصیلات از طریق یادگیری از راه دور، امکان کار از راه دور و بنابراین شرکت در بازار کار در منزل، و تغییر در ساختار فرهنگی و افکار عمومی می‌تواند به بهبود برابری جنسیتی کمک نماید (قبادی، ۱۳۸۴).

فناوری اطلاعات و ارتباطات با ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی، ارتقاء سطح آموزش، و افزایش قدرت چانه‌زنی زنان در خانه می‌تواند سبب تقویت حس اعتماد به نفس و نیز استقلال و افزایش مشارکت اجتماعی زنان شود. فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند ضمن حفظ و تقویت شئون انسانی و تحکیم جایگاه زن در خانواده، با استفاده از ظرفیت مازاد آنان، زنان را در فعالیتهای مولد اقتصادی، خصوصاً فعالیت‌هایی که مستلزم جابجایی فیزیکی نیست، وارد نماید و به رشد اقتصادی کشورها کمک کند.

فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری ارزشمند برای افزایش توانمندی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زنان به خدمت گرفته می‌شود. اما با این حال، برخی معتقدند که این فناوری‌ها می‌توانند به نابرابری‌های موجود مبتنی بر جنسیت در زمینه فرصت‌ها و منابع تداوم بخشیده و اشکال جدیدی از نابرابری میان زنان و مردان را به وجود آورند (احمدنیا، ۱۳۸۴). برای مثال از نظر این گروه، پیشرفت در کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات زمینه ایجاد شکاف دیجیتالی از جمله شکاف دیجیتالی بین فقرا و ثروتمندان یا زنان و مردان را فراهم نموده است.

با توجه به اهمیت برابری جنسیتی آموزشی و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات در عصر اطلاعاتی کنونی، این سؤال مطرح می‌شود که آیا هریک از دو عامل فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی و تعامل آن‌ها می‌تواند به رشد اقتصادی کشورها کمک نماید؟ از این رو، پژوهش حاضر بر آن است تا تأثیر توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و بهبود برابری جنسیتی آموزشی و تعامل آن دو بر رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه تحلیل نماید.

۱-۳- اهمیت و ارزش پژوهش

شکل‌های گوناگونی از نابرابری جنسیتی در سطح جهان به خصوص کشورهای در حال توسعه، همچون بالا بودن شمار زنان به حاشیه رانده شده که پیامد وضعیت نابه‌سامان بهداشت، تغذیه، آموزش و آگاهی زنان است، دیده می‌شود. هنوز در بیشتر کشورها، میزان آموزش و سطح اشتغال زنان از مردان کمتر است. زنان در بازار کار با انواع موانع و نابرابری‌ها روبه‌رواند، در جامعه، طعم تلخ ناداری را بیشتر می‌چشند و در خانواده و جامعه، قربانیان اصلی خشونت فیزیکی، روانی و اقتصادی به شمار می‌آیند (احمدی و گروسی، ۱۳۸۳). علی‌رغم تلاش‌های بسیاری که در سطح ملی و بین‌المللی در جهت رفع نابرابری و کاهش شکاف جنسیتی انجام شده است، نابرابری در ابعاد مختلف آن هنوز در سطح جهان و حتی در کشورهای توسعه یافته وجود دارد و در کشورهای در حال توسعه نابرابری شدیدتر است.

وجود نابرابری‌های جنسیتی در عرصه‌های مختلف از جمله آموزش از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود. نابرابری‌های جنسیتی نه تنها دارای آثار سوء بر زنان و دختران است، بلکه منجر به آسیب رساندن به کل افراد جامعه می‌شود. به عبارت دیگر نابرابری‌های جنسیتی دارای اثر منفی بر توسعه انسانی و ارتقای کیفیت نیروی انسانی است. از این‌رو توجه به موضوع نابرابری‌های جنسیتی و جنبه‌های مختلف آن در حوزه‌های نظیر آموزش، بهداشت، دستمزد و اشتغال از اهمیت بسزایی برای اقتصاددانان برخوردار است (بانک جهانی، ۲۰۰۵).

امروزه فناوری اطلاعات و ارتباطات محرک اصلی اقتصاد جهانی محسوب شده و توسعه پایدار بدون تکیه بر کاربرد این نوع فناوری‌ها غیر ممکن است. با توجه به این‌که تغییرات بزرگ و انقلاب گونه فناوری اطلاعات و ارتباطات در عرصه جهانی شروع شده است، شناخت ویژگی‌های آن برای بهره‌بردن از فرصت‌ها و احتراز از تهدیدها، شرط عقل و تدبیر است. فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان مهم‌ترین عامل سرعت دسترسی به اطلاعات و توسعه تحقیق و پژوهش، در تولید دانش نقش کلیدی دارد. فناوری اطلاعات و ارتباطات به خاطر این‌که می‌تواند در نحوه آموزش نیروی انسانی تاثیر داشته باشد و مهارت افراد را بالا ببرد، یک عامل مهم در توسعه سرمایه انسانی در کشورهای در حال توسعه به شمار می‌رود.

فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات دستیابی زنان را به خودگردانی در زندگی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی‌شان تسریع می‌کند و برابری جنسیتی را ارتقا می‌دهد. اما این توان بالقوه تنها هنگامی جنبه عینی به خود می‌گیرد که

ابعاد جنسیتی جامعه اطلاعاتی - یعنی نیازهای کاربران، شرایط دسترسی، سیاست‌های مربوط به این فناوری‌ها، چارچوب کاربری و مقررات مربوط به آن - در ذهن همه مخاطبان نقش بندد (یونسکو، ۱۳۸۴ a).

با توجه به نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در ابعاد مختلف زندگی و اهمیت آموزش زنان برای جامعه، این امر ضرورت پیدا می‌کند که اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی و اثر تعاملی آن دو بر رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه مورد بررسی قرار گیرد.

بر مبنای پیشینه به دست آمده، پژوهش در زمینه‌ی اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران موضوع نسبتاً جدیدی قلمداد می‌شود. پژوهش حاضر می‌تواند برخی از خلأهای موجود در این زمینه را رفع نماید و از طریق انطباق توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات با کارکردهای اصیل نهاد خانواده، ظرفیت جدیدی را برای بهره‌برداری در زمینه رشد اقتصادی معرفی نماید. امید است نتایج این پژوهش جهت گسترش هرچه بیشتر فناوری اطلاعات و ارتباطات، ارتقاء برابری جنسیتی و رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه خصوصاً ایران اثر بخش باشد.

۱-۴- کاربرد پژوهش

نتایج این تحقیق می‌تواند در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و طراحی الگوهای اقتصادی توسط دستگاه‌های برنامه‌ریز برای رسیدن به یک راهبرد ملی و برنامه مشخص جهت حرکت کشور به سوی اقتصاد دانش بنیان و جامعه دانایی بنیان مورد توجه قرار گیرد. برخی از دستگاه‌های اصلی بهره‌بردار از این پژوهش عبارتند از:

- ۱- معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری
- ۲- استانداری‌های کشور
- ۳- وزارت آموزش و پرورش جهت شناخت و برنامه‌ریزی برای گسترش فرصت‌های دسترسی به آموزش به-ویژه برای دختران
- ۴- وزارت فناوری اطلاعات و ارتباطات برای برنامه‌ریزی بهتر در زمینه توسعه کاربری فناوری اطلاعات
- ۵- سازمان زنان ایران جهت برنامه‌ریزی بهتر و منسجم‌تر برای ارتقاء سطح دانش فرهنگی، اقتصادی زنان.

۵-۱- اهداف پژوهش

با توجه به اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی، پژوهش حاضر اهداف زیر را دنبال می‌نماید:

۱-۵-۱- اهداف اصلی

- تحلیل اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب درحال توسعه
- تحلیل اثر برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب درحال توسعه
- شناخت اثر تعاملی فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب درحال توسعه

۱-۵-۲- اهداف فرعی

- تحلیل اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رشد اقتصادی کشورهای با درآمد متوسط
- تحلیل اثر برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی کشورهای با درآمد متوسط
- شناخت اثر تعاملی فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی کشورهای با درآمد متوسط
- تحلیل اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رشد اقتصادی در کشورهای با درآمد پایین
- تحلیل اثر برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی کشورهای با درآمد پایین
- شناخت اثر تعاملی فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی آموزشی بر رشد اقتصادی کشورهای با درآمد پایین

۶-۱- فرضیه‌های پژوهش

۱-۶-۱- فرضیه های اصلی

- فناوری اطلاعات و ارتباطات عامل افزایش رشد اقتصادی کشورهای منتخب درحال توسعه است.
- برابری جنسیتی تحصیلی عامل افزایش رشد اقتصادی کشورهای منتخب درحال توسعه است.
- اثر تعاملی فناوری اطلاعات و ارتباطات و برابری جنسیتی تحصیلی عامل افزایش رشد اقتصادی کشورهای منتخب درحال توسعه می‌باشد.